

Lokale sagen worden toeristische trekpleisters

VOLKSVERHALEN ZIJN VAN ALLE TIJDEN

Recente verhalen over bloed drinkende satanisten en pedonetwerken aan het Binnenhof, die door complotdenkers worden verspreid, passen in de traditie van de volksverhalen die al eeuwenlang van mond tot mond gaan.

Theo Meder is hoogleraar volksverhaal en vertelcultuur aan de Rijksuniversiteit Groningen en senior onderzoeker Orale Cultuur aan het Meertens Instituut in Amsterdam. Hij is medeauteur van het boek 'Verhalen van stad en streek, sagen en legenden in Nederland' en oprichter en samensteller van de Nederlandse Volksverhalenbank, die inmiddels 48.000 volksverhalen telt. Raadselachtige natuurverschijnselen zijn vaak een bron van inspiratie geweest voor lokale sagen. Deze verhalen gaan al eeuwenlang van mond tot mond. Tegenwoordig worden ze niet meer geloofd en zijn ze in veel gevallen een 'toeristische trekpleister' geworden.

Broodjeapverhalen

Worden er nog steeds volksverhalen verteld? "Ja", legt Meder uit, "het gaat dan om genres als moppen en broodjeapverhalen zoals complottheorieën. Complotdenkers verspreiden verhalen over bloed drinkende satanisten of een pedofielenetwerk waar het hele Binnenhof bij betrokken zou zijn. Daar wordt echt in geloofd. Het gaat zelfs zover dat mensen bloemen leggen op kindergraven van een begraafplaats in Bodegraven, omdat ze denken dat de kinderen vermoord zijn door een duivels pedonetwerk. Ze zijn

'EEN DORP KAN ER ZIJN EIGEN IDENTITEIT MEE BENADRUKKEN'

er diep van overtuigd dat de elite over ons heerst en kwade dingen bedenkt. De verspreiding van deze verhalen gaat dankzij internet en sociale media veel sneller dan vroeger."

'Sprookje is vaak wensdroom'

Meder: "Volksverhalen zijn in het verleden ontstaan door mondelinge overlevering. Doordat er geen bandopnames of geschriften van bestaan, is

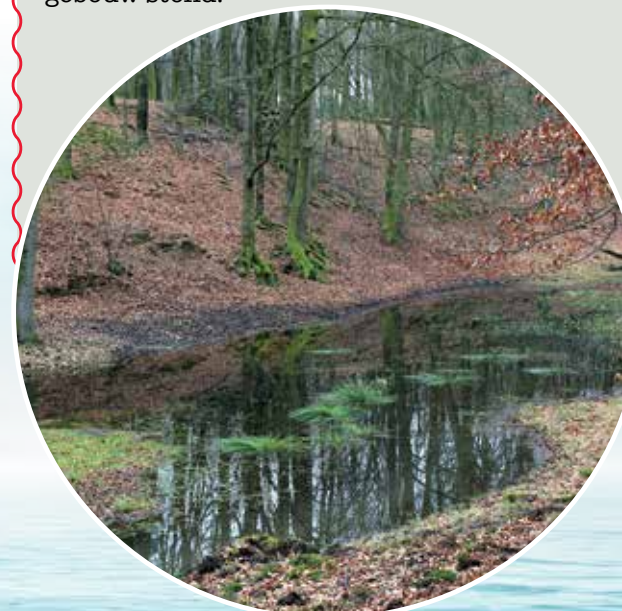
onbekend wanneer de eerste verteller ermee begon. Ze zijn onder te verdelen in verschillende genres, zoals sprookjes, sagen, legenden en mythes. Sprookjes beschouwen we als fictie, omdat de toehoorders in die tijd al wisten dat het verhaal niet waar kon zijn. Het was eerder een wensdroom. De dochter van een molenaar die met een koning trouwt was destijds ondenkbaar, maar werd toch als verhaal verteld.

Wél geloofd

Sagen en legenden zijn juist non-fictie omdat daar vroeger wél in werd geloofd. Legendes draaien vaak om heiligen en heilige voorwerpen. De verhalen bewezen dat jouw geloof het goede was en dat wonderen konden geschieden. ▶

Hoe ontstond het Solse Gat? Duivels klooster

Op de Veluwe, in het bos tussen Putten, Garderen en Drie, ligt een grote kuil tussen de heuvels: het Solse Gat. Het verhaal gaat dat daar vroeger een duivels klooster heeft gestaan. De monniken leefden er zondig en God strafte ze door het klooster in de grond te laten zinken. 's Nachts zou je er nog altijd vreemde verschijnselen kunnen waarnemen. Sommige varianten van de sage spreken van Puttense klokken die in het Solse Gat verzonken zijn. In andere versies gaat het om een kerk. Theo Meder: "Vroeger is de blauwe leem er weggegraven ten behoeve van een steenbakkerij. Toen dit feit eenmaal vergeten was en de put deels begroeid raakte, kwamen de fantasieverhalen los, die moesten verklaren waarom er in die bosrijke heuvelrug uit de ijstijd ineens zo'n raadselachtige kuil lag." Het is volgens Meder aannemelijk dat de leemput later is aangezien voor een plek waar ooit een klooster in de grond zou zijn verzonken. Terugggevonden bakstenen wekten vroeger de suggestie dat er ooit een gebouw stond."

Vermoord door de Witte Wieven NU LEUK DAGJE UIT

Witte Wieven komen in heel Nederland voor, maar in Lochem woonden volgens de overlevering de kwaadaardigste. Wie achter hen aan ging om te ontdekken wat ze uitspookten, kon naar afgelegen plaatsen worden gesleept en een pijnlijke dood sterven. De Witte Wieven verscholen zich tussen mistflarden en namen vele mannen gevangen. Bovenop de Lochemse Berg ligt een diepe kuil, bekend als de Witte Wievenkuil. Bij deze plek hoort de sage van een jonge boer die de Witte Wieven heeft uitgedaagd, maar ook door hen geholpen is. Als dank bracht hij hen een koek die nu nog bekend staat als de Witte Wievenkoek.

Gé Postel uit het buurtschap Zwiép zette de sage op een slimme manier in. Hij was molenaar, bakker en uitbater van de uitspanning De Witte Wieven in Zwiép. Je kon er pannenkoeken eten en Witte Wievenkoeken kopen. "Postel bracht de sage in 2003 onder de aandacht in de 'Kampioen' van de ANWB als suggestie voor een dagje uit", vertelt Theo Meder. "Voor hem als middenstander was het van belang om het volksverhaal in stand te houden."

SagenJager

De SagenJager is een digitale routeplanner met volksverhalen. U kunt bestaande wandel- en fietsroutes maken of de kaart gebruiken om uw eigen routes uit te stippelen in verschillende regio's. Onderweg kunt u lezen over en luisteren naar sagen, legendes, sprookjes, broodjeapverhalen en moppen die horen bij een specifieke plek.

sagenjager.nl

Sagen daarentegen gaan vaker over bovennatuurlijke verschijnselen, zoals hekserij, tovenarij, weerwolven, reuzen en kabouters.”

Toeristische attractie

Wat voor betekenis hebben ze nu nog? “Tegenwoordig kijken we met nostalgie naar deze volksverhalen en geloven we ze niet meer. Ze worden nog wel opgerakeld, bijvoorbeeld omdat het leuk is er aan te refereren bij een bepaalde plek. De laatste jaren worden legenden en sagen steeds vaker ingezet voor het toerisme. Steden en dorpen waar niet zo veel bijzonders te doen is, zoeken dan naar een lokaal volksverhaal. Een dorp kan er zijn eigen identiteit mee benadrukken. Vaak helpt ook de VVV mee en geeft de lokale bank wat subsidie om de toeristische attractie wat op te kalefateren.”

Verhalen claimen

Zijn volksverhalen plaatsgebonden? “In heel Europa zijn verhalen te vinden over heksen, verzonken kloosters, kastelen of kerken. Maar je moet het volksverhaal wel claimen om het te koppelen aan jouw dorp. Dat kan bijvoorbeeld door een beeld neer te zetten, zoals gedaan is met het Paaltje van Oosterlittens, het Vrouwtje van Stavoren of de Vliegende Hollander in Terneuzen. Die zijn allemaal pas in de twintigste eeuw geplaatst. Verschijnselen als Het verdronken dorp Beulake en Het geheim van de Mummiekelder beschouw ik niet als echte sagen. Dat zouden ze alleen zijn als er iets bovennatuurlijks als hekserij aan verbonden was. Het gaat hier om historische verhalen: een dorp dat verzwolgen is door de zee, zoals vroeger vaak gebeurde en mummificatie in een kelder, een verschijnsel dat kan ontstaan bij een bepaalde luchtvochtigheid.” ■

WERELDVERTELDAG

Ieder jaar worden op 20 maart, Wereldverteldag, wereldwijd verhalen verteld met eenzelfde thema. Het thema voor 2021 is: Een nieuw begin! stichtingvertellen.nl/wereldverteldag

Het verdronken dorp

Beulake: vaarexcursies

Het dorp Beulake bestond vanaf ongeveer 1360 tot 1776 ten noordoosten van Sint Jansklooster en ten noordwesten van Ronduite in de kop van Overijssel. Het dorp is in de stormvloed van 1775 en 1776 verdronken in wat nu de Beulakerwijde heet. De laatste jaren is er meer aandacht voor het weggevaagde plaatsje. Dat is te danken aan een opvallend kunstwerk dat in 2014 in de Beulakerwijde werd geplaatst. Midden in het water doemt een torenspits op, die lijkt op de voormalige kerktoren van Beulake. Natuurmonumenten organiseert vanuit Bezoekerscentrum de Wieden vaarexcursies naar het kunstwerk. Ruïnes van woningen zijn op de bodem van de Beulakerwijde niet meer te vinden. Wel is een oude preekstoel uit de kerk van Beulake bewaard gebleven.

De mummies van Wiuwert

Tijdens houtsnijwerken in de Nicolaaskerk van Wieuwert (in het Fries Wiuwert) vonden timmerlieden in 1765 bij toeval een aantal gawe lichamen in de grafkelder. Ze hadden hun kleren nog aan en de huid zag er zo uit dat het leek of ze nog maar net waren begraven. Onderzoek wees uit dat het natuurlijke mummies waren, die heel goed bewaard zijn gebleven dankzij het klimaat in de kelder. Vier van deze lichamen liggen er nog altijd: een meisje van veertien dat rond 1610 aan tuberculose is overleden, een vrouw die in 1618 stierf en een goudsmid uit Leeuwarden, die als laatste in 1705 overleed. De lichamen zijn omgeven door raadsels, omdat nog altijd niet wetenschappelijk bewezen is hoe het mogelijk is dat ze vanaf 1609 zó goed bewaard zijn gebleven. Van april tot en met oktober worden voor 4 euro rondleidingen in de geheimzinnige grafkelder gegeven.

Nog meer volksverhalen? Kijk op verhalenbank.nl